

Un home de Cidònia

Carles Garriga

El Lícidas de l'*Idilli VII* de Teòcrit ha suscitat tradicionalment l'interès i la perplexitat dels estudiosos.¹ El fet que Simíquidas afirmi que és un cabrer² no esvaeix els dubtes sobre la seva personalitat, perquè és obvi que no és *només* un cabrer.³ En *Les Talísies* hi ha una consagració poètica⁴ i un simple cabrer no exerceix aquesta funció.

Conseqüentment, els intents de descobrir què s'amaga darrera el personatge han sigut freqüents. Des de considerar que Lícidas és el *nomen fictum* d'un poeta famós contemporani de Teòcrit fins a suposar que és la representació d'un déu. Entre la «mascarada bucòlica» i l'epifania hi ha diferències considerables però, tot i així, els arguments a favor de cada una de les hipòtesis abunden.

En els últims anys, però, s'ha anat imposant la segona. És, en qualsevol cas, més productiva i no està sotmesa al risc d'operar en el buit.

Dissortadament, els intents d'identificar Lícidas amb una divinitat no han arribat a resultats inequívocs. Amb bons arguments han sigut proposats Apol·lo⁵ i Pan,⁶ probablement amb arguments igual de bons es podria pro-

1. Per a referències bibliogràfiques sobre Lícidas o l'*Idil·li VII*, vegi's W. G. ARNOTT, «Lycidas and double Perspectives: a discussion of Theocritus' seventh Idyll», *ECLas* 87 (Festschrift F. Galiano), 1985, p. 333 notes 1-3.
2. Cfr. v. 13: οὐνομα μὲν Λυκίδων, ἧς δ'αἰπόλος.
3. En realitat, el v. 13 també es pot entendre «es deia Lícidas, però era cabrer»: en efecte, un nom de llop podria no semblar, en principi, gaire adequat a un cabrer. D'altra banda, fins i tot Teòcrit amb la seva insistència introdueix dubtes sobre l'ofici de Lícidas (vv. 13-14).
4. No s'ha de descartar, però, que es tracti d'una paròdia de consagració poètica. Les conclusions d'aquest paper poden ajudar, espero, a plantejar més adequadament la qüestió.
5. F. WILLIAMS, «A Theophany in Theocritus», *CQ* 21, 1971, pp. 137-145.
6. E. L. BROWN, «The Lycidas of Theocritus' *Idyll* 7», *HSCP* 85, 1981, pp. 59-100.

posar Hermes. Això no és estrany: la història de la religió grega és llarga i diferents déus comparteixen funcions idèntiques. Fins i tot es pot dubtar si Teòcrit sota el personatge de Lícidas volia representar un déu o simplement un tipus, una figura; i és en aquest sentit que em sembla que es pot avançar, encara que sigui parcialment.

L'encontre que té lloc en el poema de Teòcrit entre Lícidas i Simíquidas acompanyat d'Èucrit i d'Amintas està modelat a partir de l'encontre d'Èumeu i Odisseu amb Melanti i dos companys seus narrat a *Od.* XVII 182 ss.⁷ Aquests versos són el primer exemple en la literatura grega de disputa entre pastors; versemblantment també ho eren per a Teòcrit, que, en conseqüència, els devia considerar especialment importants i significatius.

El personatge de Lícidas, com a representant de la paraula «rural» —és presentat com un cabrer—, ha de ser caracteritzat amb algun dels trets dels protagonistes principals de l'escena homèrica, Melanti i Odisseu. En efecte, Lícidas i Melanti coincideixen en el fet que tots dos són cabrers i en el fet que empren un llenguatge injuriós semblant; entre Lícidas i Odisseu, d'altra banda, hi ha coincidència en el fet que tots dos porten un bastó,⁸ que llurs noms poden ser relacionats etimològicament⁹ i que ambdós són forasters. Però no es tracta d'identificar Lícidas amb Melanti o Odisseu ni de pensar que Teòcrit es limita a fer una simple adaptació del passatge homèric. Hem de creure, en canvi, que Teòcrit aprofita el text homèric com a marc situacional i es val de les figures de Melanti i Odisseu a fi de modelar la de Lícidas. I en concret la d'Odisseu ajuda a entendre més bé com és Lícidas en algun dels seus aspectes, com espero mostrar tot seguit.

A Teòcrit (v. 12), Lícidas és presentat com a Κυδωνικὸν... ἄνδρα, «un home cidònic». L'adjectiu deriva, evidentment, de Κυδωνία, i Esteve de Bizanci, s. v. Κυδωνία, explica que aquest és el nom de tres ciutats: una de Creta, una altra de Sicília i la tercera de Líbia, i que el gentilici masculí és Κυδωνιάτης καὶ Κύδων καὶ Κυδώνιος καὶ Κυδωναίος... καὶ Κυδωνικὸς ἀνήρ.

Per al nostre text, és clar que no són pertinents ni la Cidònia de Sicília ni la de Líbia. La de Creta, en canvi, era la més important i anomenada i hem de suposar que, si el nom de la ciutat no anava acompanyat de cap especificació, un grec pensava lògicament en la de l'illa.¹⁰ En conseqüència, i d'acord amb l'ús lingüístic grec, la plausibilitat de la referència a la Cidònia de Creta no quedaria invalidada per la hipotètica existència d'una Cidònia a Cos:

7. Vegi's U. OTT, «Theokrits 'Thalysien' und ihre literarischen Vorbilder», *Rb M* 115, 1972, pp. 134-149; D. M. HALPERIN, *Before Pastoral: Theocritus and the Ancient Tradition of Bucolic Poetry*, New Haven-London 1983, p. 225 ss.

8. Denominat, per cert, de maneres diferents en cada un dels textos: Teocr. VII 18-19, 43, *Od.* XVII 199, 236.

9. Vegi's E. L. BROWN (cit. *supra* n. 6) p. 67 amb bibliografia.

10. Fins a l'extrem que el seu gentilici podia ser emprat per designar sinecdòticament el de Creta sencera: Cfr. *Call. in iov.* 46; *in Dian.* 197.

com a màxim hi hauria un increment d'ambigüitat. Acceptant, doncs, que per a nosaltres la referència a la Cidònia cretenca és la més probable i per a un grec era la més lògica, es pot entendre bé per què Lícidas és anomenat Κυδωνικὸν ἄνδρα.

Entre els gentilicis reportats per Esteve de Bizanci, Κυδώνιος és glossat així per Hesiqui s. ν. κυδώνιον: μέγα, καὶ ἀξιόλογον. ἢ ἀπατηλόν, δόλιον. λοιδορον. (...) Κυδωνία δὲ πόλις Κρήτης. (...).¹¹ És raonable pensar que la glossa també pot valdre per a Κυδωνικόν: en efecte, no tindria sentit negar-ho quan ambdós adjectius deriven del mateix nom.¹² I notem, d'altra banda, que Hesiqui parla de la Cidònia cretenca: no és estrany que un cidoni sigui trampós i mentider, si recordem la proverbial fama de mentiders que tenien els cretencs.¹³

Aquesta lectura guanya versemblança amb la comparació amb el passatge homèric a què m'he referit més amunt. En el passatge esmentat, model per a Teòcrit, Odisseu apareix com a cretenç:¹⁴ afirma venir de Creta¹⁵ i, en la peculiar lògica de l'èpica, dir «sóc de Creta» equival a dir «jo menteixo».¹⁶ I, efectivament, menteix. Aquest Odisseu «cretenc» es troba darrera del Lícidas de Teòcrit.

Així doncs, Lícidas, en virtut de la seva qualitat cidònica i doncs cretenca, és, per damunt de tot i per definició, mentider i trampós. Aquestes característiques s'adiuen bé amb la seva condició de foraster inconegut i amb el seu aspecte de cabrer: recordem que a Teòcrit els cabrers són posseïdors d'un llenguatge més «baix» i més procliu a la polèmica que no els bovers o

11. La contradicció que E. L. BROWN (cit. *supra* n. 6) p. 74 veu entre els diferents significats es troba també en una altra glossa d'Hesiqui s. ν. κυδος' δόξα, ἀρετή, νίκη, ἀριστεία. λοιδορία, κακολογία. No és aquest el lloc indicat per especular sobre aquesta diversitat de significats; em limito a suggerir que és inexistent: la fama o l'anomenada poden ser propalades pel mateix interessat i d'una manera prou arrogant, cosa, d'altra banda, que Lícidas no deixa de fer.
12. L'expressió Κυδωνικὸν ἄνδρα és, amb tota probabilitat, extreta del mateix Teòcrit i, per tant, el seu valor de gentilici és discutible: en realitat, els adjectius en -ικος indiquen sobretot una relació de pertinença i de caracterització (vegi's P. CHANTRAINE *Études sur le vocabulaire grec*, París 1956, p. 147). Però per al nostre propòsit no importa on va néixer Lícidas, sinó saber precisament amb què es relaciona l'adjectiu amb el qual és descrit.
13. Cfr. Epimènides de Creta (fr. 5 Kinkel): Κρήτες ἀεὶ ψεύσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀγραί, citat per Call. *In Iov.* 8: Κρήτες ἀεὶ ψεύσται (vegi's G. R. McLENNAN, *Callimachus Hymn to Zeus*, Roma 1977, *ad loc.*, amb altres referències).
14. Aquesta aparició com a cretenç ja es produeix a XIV 199 ss. (on Odisseu es presenta així a Eumeu) i dura fins a XIX 172 ss. (ara a Penèlope). Abans (XIII 253 ss.) Odisseu també havia intentat enganyar Atena (!) amb una història «cretenca».
15. D'això se'n podia dir Κρητίζειν (cfr. Hsch. s. ν. i també *Suda*: τὸ ψεύδεσθαι. Ἴδομενεὺς γὰρ ἐπιτραπεῖς τὸν ἀπὸ τῶν λαφύρων χαλκὸν διανεῖμαι τὸν ἀριστον αὐτῷ ἐξείλετο). Observem que l'*aition* d'Idomeneu quadra bé amb una narració «cretenca» d'Odisseu on assegura ser-ne germà (*Od.* XIX 181).
16. Evidentment, el «jo menteixo» va dirigit al públic i no a l'interlocutor: es tracta d'un joc de complicitat literària.

els pastors d'ovins. En suma, i en el context teocriteu, Lícidas és a un cabrer allò que Dafnis és a un bover: el caràcter típic i el model. En aquest sentit, és del tot explicable que Lícidas dugui a terme una consagració poètica; però evidentment, això s'efectua en el nivell que escau a la paraula vehiculada pels cabrers, on la disputa, la burla i la trampa són típiques.